

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. Г.С. СКОВОРОДИ
КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ І МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ
ОБЛАСНИЙ КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД "ХАРКІВСЬКИЙ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ТУРИЗМУ"**

ГЕОГРАФІЯ ТА ТУРИЗМ

**Матеріали III Всеукраїнської
науково-практичної Інтернет-конференції
Харківського національного педагогічного університету
ім. Г.С. Сковороди
(26 лютого 2020 р., м. Харків)**

**Харків
2020**

УДК: 338.48:911: 37:502:551:63

Редакційна колегія:

О.Г. Стадник – к. пед.н., професор кафедри географії та методики викладання географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

А.В. Губа – д.пед.н, професор кафедри суспільно-правових дисциплін і менеджменту освіти Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

В.В. Піткевич – к.і.н, доцент, завідувач кафедри географії та методики викладання географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

Ю.І. Муромцева – к.е.н., доцент кафедри географії та методики викладання географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди.

С.В. Некос – к.г.н, доцент кафедри географії та методики викладання географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

В.Д. Холодок – к.наук з держ управління, директор обласного комунального закладу "Харківський організаційно-методичний Центр Туризму".

До друку та в світ
дозволяю

Директор інституту інформатизації освіти
проф. А.І. Прокопенко

*Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди
протокол № від 11.03.2020*

Географія та туризм: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди (26 лютого 2020 р., м. Харків) / за заг. ред. Муромцевої Ю.І.- Харків:ХНПУ ім.Г.С.Сковороди, 2020. – 295 с.

У збірнику представлено матеріали, присвячені актуальним питанням сучасної географічної науки та туризмознавства.

Розглянуто освітні тенденції у галузях географії, краєзнавства та туризму, проблеми природокористування, фізичної та економічної географії, висвітлено питання про стан і розвиток туризму в світі та Україні, туристичних ресурсів, природної та культурно-історичної спадщини України.

Для викладачів, аспірантів, магістрів, студентів вищих навчальних закладів.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, галузевої термінології, наявність плагіату, імен власних та інших відомостей.

© Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С.Сковороди, 2020

<i>Т. Г. Ткаченко</i>	
НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ	187
<i>Т.А. Бутенко, С.І.Сисоєва, Т.Г. Ткаченко</i>	
РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНИХ БРЕНДІВ DESTINATION CELIЩА ДОКУЧАЄВСЬКЕ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	191
<i>Н. Sukhanova, V. Ushakov, M. Kupreenko</i>	
OPPORTUNITIES OF THE STAROVERDYANSK AND BOGATYR FORESTS FOR COMPETITIVE TOURISM OF STUDENT YOUTH	194
<i>В. П. Лисенко</i>	
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ ТУРИСТИЧНИХ БРЕНДІВ	200
<i>В. М. Іванова, О. М. Шелудько</i>	
ПРИРОДНІ РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ ЯК УМОВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ	203
<i>В. В. Єсінов</i>	
АНАЛІЗ РЕКРЕАЦІЙНО - ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	211

Розділ 5. Соціально-економічні та демографічні проблеми сучасності

<i>Ю. І. Муромцева</i>	
ПЕРЕПИС НАСЕЛЕННЯ – ЯК АТРИБУТ ДЕРЖАВНОСТІ ТА НЕОБХІДНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	215
<i>О. О. Афоніна</i>	
ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАСЕЛЕННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ	226
<i>Н. М. Проценко</i>	
ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ В КОНТЕКСТІ ДЕМОГРАФІЧНИХ ВИКЛИКІВ	233
<i>Я. Г. Ткаченко, О. Г. Корнус, А. О. Корнус,</i>	
ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАХВОРЮВАНOSTІ ТА ПОШИРЕНOSTІ ХВОРОБ ОРГАНІВ ТРАВЛЕННЯ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ	238
<i>О.В. Забєлін</i>	
СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЧНОГО РОЗВИТКУ НАСЕЛЕННЯ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	245
<i>І.В. Ченєгін</i>	
ЗМІНИ НАПРЯМКІВ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ: ПРИЧИНИ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ	251
<i>Н. В. Чир, Р. Є. Качаровский, О. В. Антипюк, І. В. Єрко</i>	
ПОШТОВИЙ ЗВ'ЯЗОК – ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	257
Анотації	265

5. Офіційний сайт Головного управління статистики у Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://kh.ukrstat.gov.ua/naseleennia-1995-2012rr>
6. Харківська область у 2010 році : стат. щорічник / [Під ред. О. Г. Мамонтової]. – Х.: Головне управління статистики у Харківській області, 2011. – 568 с.
7. Харківська область у 2013 році : стат. щорічник / [Під ред. О. Г. Мамонтової]. – Х.: Головне управління статистики у Харківській області, 2014 . – 492 с.
8. Харківська область у 2017 році : стат. щорічник / [Під ред. О. Г. Мамонтової]. – Х.: Головне управління статистики у Харківській області, 2018. – 472 с.

УДК 911.37

Чепегін І.В.

*магістр I року навчання спеціальності
«Середня освіта. Географія»,
Харківського національного педагогічного
університету ім. Г. С. Сковороди,
м. Харків*

Науковий керівник – Піткевич В.В.

*к.і.н., доцент кафедри географії
та методики викладання географії
Харківського національного педагогічного
університету ім. Г. С. Сковороди.*

ЗМІНИ НАПРЯМКІВ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ: ПРИЧИНИ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ.

Постановка проблеми. Трудова міграція зараз є однією з найактуальніших проблем сучасної України, адже за різними даними ЗМІ та державної прикордонної служби від 3 до 5 млн. осіб [2] постійно знаходяться поза межами нашої держави в якості трудових мігрантів. За останніх п'ять років в наслідок падіння економіки, стрімкої інфляції, падіння промислового виробництва, складної ситуації на сході України, відкриття безвізового режиму з країнами ЄС трудові міграційні процеси стали стихійним явищем.

Тому виникає необхідність у аналізі географії трудової міграції на сучасному етапі, а також визначення головних факторів, що на це впливають.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема міграційних процесів та зовнішньої трудової міграції населення України знайшла своє відображення у працях таких вітчизняних науковців як І. Гнибіденко, В. Куценко, Е. Лібанова, О. Малиновська, О. Астахова, Ю. Гуменюк, І. Майданік, І. Ховрах, М. Шульги та інших. Також відзначимо праці зарубіжних дослідників, таких як С. Годінгс, М. Левін, Н. Попсон, Ж. Сернік, А. Счепанікова, К. Циммер та ін. Однак, незважаючи на істотний внесок перелічених вчених у дослідження особливостей зовнішньої трудової міграції населення України, проблема трудової міграції зараз є дуже важливою для українського суспільства.

Мета роботи. Визначення головних напрямків трудової міграції українців за останні п'ять років в контексті внутрішнього та зовнішнього політичного розвитку, а також соціально-економічних реалій.

Географічні межі дослідження: країни-сусіди України (Польща, Словаччина, Угорщина, Білорусь, Молдова, Російська Федерація, Румунія) та країни ЄС.

Виклад основного матеріалу. Після 2014 року в Україні спостерігається підвищення темпів зовнішньої трудової міграції, причинами якої є погіршення економічної ситуації, падіння курсу національної валюти, доходів громадян та військові дії. Внаслідок військових дій на Донбасі ми отримали деякі зміни в географії міграцій [1,с.13].

Різні джерела дають різну інформацію стосовно кількості трудових мігрантів, але станом на кінець 2018 року за кордоном, за даними Міністерства соціальної політики, працювали 3,2 млн українців [3].

Умовно причини та зміни в географії зовнішньої трудової міграції ми поділимо на:

- 1) Соціально-економічні
- 2) Соціально-політичні

До соціально-економічних аспектів даної проблеми можна віднести не спроможність ринку праці надати в достатньому обсязі вакансій для працевлаштування та достатньо конкурентну оплату праці. Падіння валового внутрішнього продукту в 2015 році на 9.8% [9].

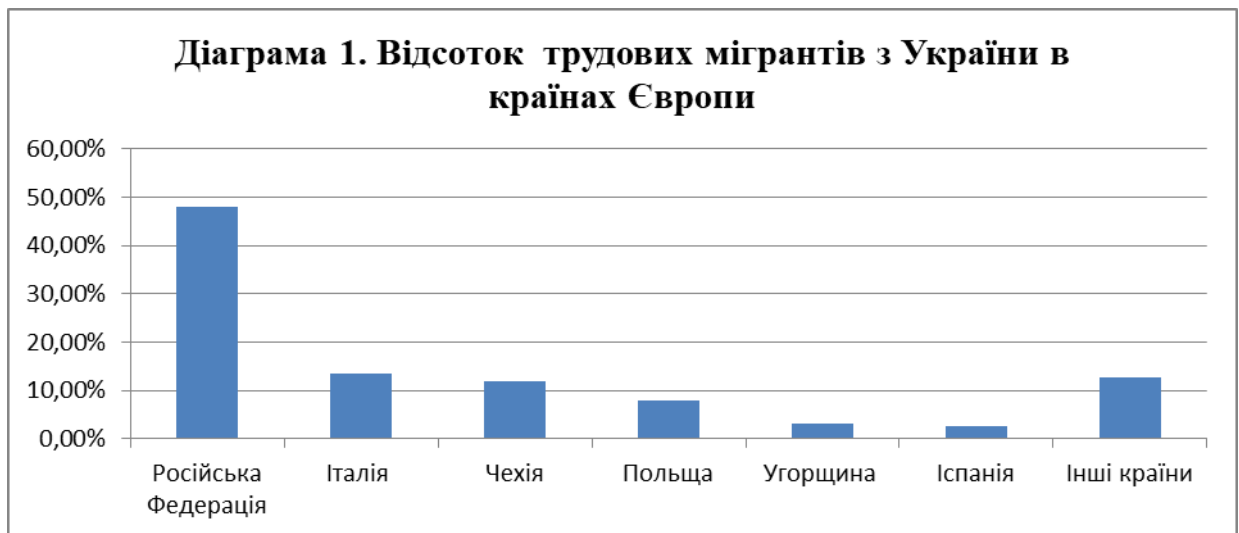
У свою чергу мінімальна оплата праці в сусідніх країнах приблизно складає: Польща 600€[8]; Угорщина 487€ [8]; Словаччина 580€ [8]; Румунія 466€ [8]; Російська Федерація 188€ [8]; Білорусь 156€ [6]. В Україні мінімальна оплата праці з 1 січня 2020 року складає 4723 грн. [4], що по курсу НБУ відповідає 177€ [5], тобто більшість країн-сусідів має вищу оплату праці, що і є одним із важливих складових вибору країни для трудової міграції. А рівень заробітної плати у Західній та Південній Європі (Німеччина, Італія тощо) є значно вищим ніж у представлених країнах, тому є також привабливими для заробітчан з України.

Соціально-політичними аспектами є близькість кордонів різних регіонів України до країн-сусідів, але з 2014 р. в Україні відбувається політична криза, загострення відносин з Російською Федерацією через анексію Криму та ситуації на Донбасі. Тому доречним є прослідкувати взаємозв'язок між впливом соціально-політичних та соціально-економічних аспектів на зміни в географічному просторі трудової міграції.

За останні 10 років міграція трудових кадрів з України зазнала достатньо істотних змін, але змінилися не стільки масштаби, скільки географія країн.

Упродовж багатьох років незалежності, потоки трудової міграції з України ділилися майже навпіл між Росією та Європою, а обмін робочою силою з Росією мав яскраво виражений короткостроковий характер[1].

Географія трудової міграції у першому десятилітті ХХІ ст., виглядала так [7]:

Майже 50% всіх трудових мігрантів приходилось на Російську Федерацію. Основною причиною є те, що ми маємо найбільший кордон з цією країною, прикордонні регіони культурно-історичні зв'язки, але після 2014 р. відбуваються події, які кардинально змінюють зовнішньополітичний вектор розвитку країни. Європейське тяготіння нових політичних еліт та криза у відносинах з Російською Федерацією призводять в останні п'ять років до зміни показників напрямів трудової міграції [7]:

Згідно діаграми ми бачимо, що відбулась зміна основного потоку трудових мігрантів. Італія та Чехія майже не змінили свої показники, але міграція до Польщі зросла майже в 6 разів, в той час коли доля трудових мігрантів на Російську Федерацію зменшилась майже вдвічі.

Висновки. Підбиваючи підсумки нашого дослідження треба відмітити, що трудова міграція тісно пов'язана з рівнем соціально-економічного розвитку, а також внутрішньою та зовнішньою політикою держави. Криза у відносинах з Російською Федерацією суттєво вплинула на розподіл потоків трудових мігрантів, що у свою чергу змінила показники трудових потоків в інші країни. Але мова йде про перерозподіл потоків у ті країни, в які і раніше їздили працювати наші громадяни. Що стосується країн, які є привабливими для українських робітників з точки зору заробітків (Німеччина, Велика Британія, США), то вони як і раніше проводять жорстку трудову міграційну політику. Не кожен може вільно потрапити на роботу до цих країн.

В цілому ми можемо сказати, що збільшення та певний перерозподіл напрямків зовнішньої трудової міграції частково вирішує проблему з безробіттям та дозволяє матеріально забезпечити деяких громадян, але створює проблеми соціального характеру та не сприяє економічному зростанню держави в цілому.

Література

1. Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки / Е. М. Лібанова // Демографія та соціальна економіка. - 2018. - № 2. - С. 11-26.
2. Скільки українців поїхало за кордон і що державі з цим робити [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://ces.org.ua/migration/>.
3. До уваги ЗМІ : цифра про 12 мільйонів українських заробітчани за кордоном не відповідає дійсності [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.msp.gov.ua/news/16528.html>.
4. Проект Закону про Державний бюджет України на 2020 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66853.
5. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют [Електронний ресурс]. – 2020.–Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua/markets/exchangerates/?date=23.02.2020&period=daily>.

6. С 1 января 2020 г. изменяется размер минимальной заработной платы [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: http://www.mintrud.gov.by/ru/news_ru/view/-s-1-janvarja-2020-g-izmenjaetsja-razmer-minimalnoj-zarabotnoj-platy-_3257/.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс] Статистичний бюлетень «Зовнішня трудова міграція населення (за результатами модульного вибіркового обстеження)» – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/11/Arch_ztm.htm
8. Установлен минимальный размер оплаты труда с 1 января 2020 года [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://kremlin.ru/acts/news/62437>.
9. Eurostat.Monthly minimum wages [Электронний ресурс] – Режим доступа до ресурсу: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=earn_mw_cur&lang=en.
10. Ukraine and the IMF [Электронний ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.imf.org/en/Countries/UKR#countrydata>.

міграційні. Дано опис негативним демографічним процесам в області - старінню населення, зменшенню рівня народжуваності. Дано пропозиції щодо подолання демографічної кризи в області.

Ключові слова: демографічна динаміка, Харківська область, народжуваність, смертність, тривалість життя, міграції, демографічна криза

Забелин Александр Викторович

СОЦИАЛЬНО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ДЕМОГРАФИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ НАСЕЛЕНИЯ ХАРЬКОВСКОЙ ОБЛАСТИ

Проанализирована демографическая ситуация в Харьковской области. Проведен анализ общей численности населения области за период с 1991 по 2019 годы. Проанализирована динамика численности населения, коэффициентов рождаемости, смертности, средней продолжительности жизни.

Рассмотрена группа факторов, влияющих на динамику демографических процессов в Харьковской области, основные из них - социально-экономические, экономико-демографические, миграционные. Дано описание негативным демографическим процессам в области - старение населения, уменьшение уровня рождаемости. Даны предложения по преодолению демографического кризиса в области.

Ключевые слова: демографическая динамика, Харьковская область, рождаемость, смертность, продолжительность жизни, миграции, демографический кризис

Alexander Zabelin

SOCIO-GEOGRAPHICAL ANALYSIS OF DEMOGRAPHIC DEVELOPMENT OF THE POPULATION OF THE KHARKIV REGION

Demographic situation in Kharkiv region was analyzed. The analysis of the total population of the region for the period from 1991 to 2019 was conducted. The dynamics of population size, fertility rates, mortality rates, average life expectancy are analyzed.

The group of factors influencing the dynamics of demographic processes in Kharkiv region is considered, the main ones are socio-economic, economic-demographic, migration. The description of the negative demographic processes in the region - the aging of the population, reducing the birth rate. Suggestions are made to overcome the demographic crisis in the region.

Keywords: demographic dynamics, Kharkiv region, fertility, mortality, life expectancy, migration, demographic crisis

Надіслано до редколегії 24.02.2020 р.

Чепегін І.В.

ЗМІНИ НАПРЯМКІВ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ: ПРИЧИНИ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ.

Стаття висвітлює зміни напрямків трудової міграції в Україні. Розглянуто причини та взаємозв'язки та досліджені різні аспекти, які мають вплив на географію трудової міграції в Україні, а саме соціально-економічні та соціально-політичні. Названі структурні зміни міграційних напрямків та визначенні головні фактори, які впливають на трудову міграцію населення України, шляхом аналізу та порівняння статистичних даних. Це дозволяє формувати географічне уявлення про сучасні зміни та тренди, які відбуваються на сучасному етапі історії України.

Ключові слова: трудова міграція, проблема, причина, ВВП, країна, мінімальна оплата праці, економічний розвиток, ЄС, країни-сусіди.

Чепегин И.В.

ИЗМЕНЕНИЕ НАПРАВЛЕНИЯ ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ ГРАЖДАН УКРАИНЫ: ПРИЧИНЫ И ВЗАИМОСВЯЗИ.

Статья освещает изменения направлений трудовой миграции в Украине. Рассмотрены причины и взаимосвязи и исследованы различные аспекты, которые влияют на географию трудовой миграции в Украине, а именно социально-экономические и социально-политические. Названные структурные изменения миграционных направлений

и определены главные факторы, которые влияют на трудовую миграцию населения Украины, с помощью анализа и сравнения статистических данных. Это позволяет формировать географическое представление о современных изменениях и трендах, которые происходят на современном этапе истории Украины.

Ключевые слова: трудовая миграция, проблема, причина, ВВП, страна, минимальная оплата труда, экономическое развитие, ЕС, страны-соседи.

Chepegin I.

CHANGES IN LABOR MIGRATION DIRECTIONS OF UKRAINIAN CITIZENS: CAUSES AND RELATIONSHIPS

The article covers changes in the directions of labor migration in Ukraine. Considered causes and relationships. Various aspects that influence the geography of labor migration in Ukraine, namely socio-economic and socio-political, are investigated. The structural changes in the migration directions are named and the main factors influencing the labor migration of the population of Ukraine are identified by analyzing and comparing statistics. This allows us to form a geographical view of current changes and trends that are occurring at the present stage of Ukrainian history.

Keywords: labor migration, problem, cause, GDP, country, minimum wage, economic development, EU, neighboring countries

Надіслано до редколегії 25.02.2020 р.

Надія Володимирівна Чир, Роман Євгенович Качаровський,

Олена Володимирівна Антипюк, Ірина Володимирівна Єрко,

ПОШТОВА ЗВ'ЯЗОК - ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.

Здійснено системний аналіз поштового зв'язку як важливого елемента туристичної інфраструктури. Завдяки нормативно-правовим документам визначено поняття зв'язок і виділені його елементи зокрема, поштовий зв'язок. Вивчено історію його формування, складові, структурні елементи, зокрема організаційні, сучасну функціонуючу мережу у Волинській області. Визначено пріоритетні сфери діяльності, проаналізовано повний комплекс послуг найбільшими операторами ВАТ «Укрпошта» і ТОВ «Нова пошта», виділені специфічні послуги, необхідні кожному туристу, запропоновані нові види послуг.

Проаналізовано територіальні особливості розміщення поштових об'єктів в регіоні. Визначено головні проблемні ділянки області, запропоновані заходи і новітні підходи до вирішення деяких з них. Сформульовано перспективи подальшого використання елементів поштового зв'язку в туристичній галузі.

Ключові слова: пошта, поштовий зв'язок, оператор поштового зв'язку, Волинська область, туризм, туристична інфраструктура, поштові марки, поштові відправлення, посткресингу.

Надежда Викторовна Чир, Роман Евгенович Качаровский,

Елена Владимировна Антипюк, Ирина Владимировна Ерко,

ПОЧТОВАЯ СВЯЗЬ – ВАЖНЫЙ ЭЛЕМЕНТ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ ВОЛЫНСКОЙ ОБЛАСТИ.

Осуществлен системный анализ почтовой связи как важного элемента туристической инфраструктуры. Благодаря нормативно-правовым документам определено понятие связь и выделены его элементы в частности, почтовая связь. Изучена история его формирования, составляющие, структурные элементы, в частности организационные, современную функционирующую сеть в Волынской области. Определены приоритетные сферы деятельности, проанализирован полный комплекс услуг крупнейшими операторами